

El pernil(ALDC, VI, 1430. El *pernil*)

El *pernil* (s. XVI) és la “cuixa o espatlla de porc o de senglar salada per a ésser conservada” (DIEC); el mot és un der. de PĚRNA ‘cuixa i cama juntes d'un animal’, ‘cuixa del porc’, potser de PERNĪCŪLUM, possible dim. (‘pernil més petit’), que seria l’origen de la var. *pernil*. Per a Colón (1997: 177-181 i 356) el “nucli inicial” seria l’arag., propagat al cat., però per a Coromines (DECat) seria cat. genuí, que s’hauria transmès al cast.; la doc. afavoreix la primera interpretació, però no la geolingüística històrica, atès que els aragonesismes del cat. generalment no coneixen una àrea tan extensa (cf., per ex., *corder* i altres mots l’extensió dels quals no sobrepassa el val., com *gemecar*, *lloma*, *llanda*, *colmena*, etc.; cf. Veny, 2006 a).

Com que el pernil es fa de la cuixa o de l’espatlla del porc, aquella o aquesta part poden originar el nom; de fet, els inf. es refereixen al “quarter davanter” (1, 9, 10, 100, 102) o “del darrere” (23), dos de la part anterior i dos de la posterior. Si és de la cuixa, tenim *cuixot* (s. XIII), der. de CŎXA ‘cuixa’ ← ‘anca, os de l'anca’, amb el suf. augmentatiu *-ot* (< -OTTU) (“els de detràs són dos *cuixots*” 118), la dubtosa *cuíjot* 115 i la perifràstica *cuixa de magre* 122, al·lusiú a la cuixa amb poc greix. *Magre* deriva de MACRUM ‘prim’, amb les var. *magro* 100, 106, *magra* 125, 132, 134, probable reducció de *carn magra*, i el dim. *magreta* 90.

El ross. *cambajó*, pron. [kəmbəʒ'u], és un manlleu a l’oc. *cambajon*, com es veu pel manteniment del grup -MB- de *camba* ‘cama’, que és el der. del llat. vg. CAMBA, mot introduït pels veterinaris grecs (< KAMPE ‘curvatura; articulació’ dels quadrúpedes i després dels homes) i que va substituir el llat. CRUS. [χ]amon és un manlleu al cast., que el va prendre del fr. *jambon*; var. *camon* 70, 76, 77, 80, per adaptació del fonema cast.

[χ] en [k] propi de parlants monolingües (cf. Veny, 1993 a).

Garro 22, 23, 39 és un regressiu de *garró* ‘part inferior de la cama de l'home, de les cavalleries’, der. de *garra*, del cèltic *GARRA (cf. oc. *garra*, fr. *jarret*). Quan el pernil es treu de l’espatlla, tenim aquests noms: *espatlla*, der. de SPATŮLA ‘omòplat d'animal’ (de SPATHA ‘batedor, espàtula; espasa ampla i llarga’); var. *espatlla de magre* 122, amb els der. *espatllot* 5, *espatlló* 89 (“més petit que el *pernil*”), *espatllet* 7, *espatllada* ‘conjunt de les dues espatlles’ 102; *espalla* 145, probable der. de *espailla* 87, *espaillada* “pernils dels quaters davanters” 100, amb tractament -T’L- > [ʎ] i [dʎ] analògic de BAJULU > *balle*, *batlle*; *espala* 137 (< SPAT’LA), amb els der. *espalot* 130 i *espoletes* 157.

Cortèr 74, monoftongació de *quarter* (der. de *quart* < QUARTU, o bé de *QUARTARIŮ [‘la quarta part’]), es refereix a les dues cuixes o a les dues espatlles del porc (quatre parts) i que reben noms diferents (*garro* “del darrere” 23, *espaillon* “del davant” 87, *espailla* 87/*espatlla* “del davant” 23, *espaillada* 100/*espatllada* “dels quaters davanters” 102).

Bianc 118 (< *bllanc* ‘blanc’ < BLANK) es refereix a aquest color predominant en el pernil de l’espatlla (“els de davant són dos *bllancs*” 118).

L’alg. *proixuto* 85 (*proixut* 85, catalanitzat) és pres de l’it. *prosciutto*, on deriva de PRAE EXSUCTUS, part. de EXSURGERE ‘xuclar, absorbir’.

Geolingüísticament, *pernil* és de fet mot pancatalà, tret del ross. *cambajó*, de *cuixot* de punts val., nord-occ. i mall. i de l’intrús [χ]amon del bal., on no s’estila la seva preparació (el *camaiot* és una altra cosa).

Són mots normatius *pernil*, *cuixot*, des del DOrt, 1917; *pernil*, des del DIEC₁, 1995.